

УДК 343.2/7(477):341.231.14(4)

М.М. Дмитрук

ГАРМОНІЗАЦІЯ КК УКРАЇНИ ІЗ ПРАКТИКОЮ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ЧИННИК ВПРОВАДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОСТУПКУ

Одним із сучасних напрямів кримінально-правової політики України є гуманізація Кримінального кодексу України (далі – КК України або кримінальний закон) шляхом приведення його у відповідність до практики Європейського суду з прав людини (далі – Суд). Протягом 2009 р. з Державного бюджету України за рішеннями Суду сплачено 3 млн 200 400 грн, а на забезпечення виконання рішень Суду у 2010 р. загальнодержавні видатки Державного бюджету України заплановано передбачити в розмірі 20 млн грн. Із 204 розглянутих проти України справ Україну визнано винуватою у порушенні положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) у 200 справах, а кількість справ, які порушено сьогодні проти України, становить 430 [1].

Засоби гармонізації КК України із практикою Суду по-різному відображені в кримінально-правовій доктрині та в кримінальному законі України. Законодавцем широко використовується такий засіб реалізації вказаного напрямку, як пом'якшення санкцій кримінально-правових норм. Кримінально-правовою доктриною, поряд із вказаним засобом, пропонується поділ кримінального діяння на злочин та кримінальний проступок. Вказаний засіб досліджуваного напрямку кримінально-правової політики був закріплений в Концепції реформування кримінальної юстиції [2, с. 24]. У зв'язку з цим дослідження практики Суду як одного із чинників впровадження кримінального проступку, а також її значення для кримінально-правової доктрини України обумовлюють актуальність обраної теми дослідження та можуть бути використані при встановленні критеріїв відмежування кримінального проступку від адміністративних правопорушень та злочинів.

Проблемами гармонізації кримінального закону із законодавством країн континентальної Європи та практикою Суду займались М.І. Хавронюк [3, с. 187-189], О. Толочко [4], В.П. Тихий [5, с. 99-106] та інші вчені. Однак вплив практики Суду як чинника поділу кримінального діяння на злочини та кримінальні проступки досліджено не повною мірою.

У своїх рішеннях Суд вказує, що діяння, за які передбачено такий вид покарання, як арешт, незалежно від того, до якого виду діянь належить воно за національним законодавством, за своїм характером є кримінальним. Кодексом України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) за ряд діянь передбачено такий вид стягнення, як адміністративний арешт. Діяння цієї категорії, які володіють істотним ступенем суспільної небезпеки, пропонуємо трансформувати у кримінальні проступки. Для доведення вказаного положення необхідно вирішити такі завдання: дослідити позицію Суду щодо діянь, за які передбачено арешт, значення та характер практики Суду для України, перелік

діянь, за які КУпАП передбачено арешт, а також з'ясувати правову природу вказаних деліктів.

Розглянемо окремі положення із практики Суду, які стосуються удосконалення деліктного законодавства України. Так, наприклад, у справах Engel v Netherlands (1976) 1 EHRR 647 та справі Benham v United Kingdom (1996) 22 EHRR 293 [6, 3], а також у справі «Еггс проти Швейцарії» [4] Суд вказав, що делікти, за які передбачено такий вид стягнення, як арешт, незалежно від того, до якого виду вказані делікти віднесені за національним законодавством, є кримінальними діяннями. Вказана позиція знайшла також відображення в п.55 Рішення Суду від 06.09.2005 р. у справі, порушеною за Заявою № 61406/00 «Гурепка проти України» [7].

Із прийняттям 17.07.1997 р. Закону України «Про ратифікацію «Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод» та Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7, 11 до Конвенції» (далі – Закон «Про ратифікацію Конвенції») [8] Верховна Рада України надала згоду на обов'язковість для нашої держави цих договорів. Відповідно до ст. 32 Конвенції зі змінами, внесеними Протоколом № 11, питання тлумачення та застосування Конвенції та протоколів до неї віднесені до компетенції Суду. Україна визнала вказану компетенцію, про що прямо вказано в Законі «Про ратифікацію Конвенції».

Тлумачення положень Конвенції та протоколів до неї Суд здійснює при розгляді конкретних справ у своїх рішеннях. Використання положень практики Суду органами судової влади України, у тому числі Конституційним Судом України, при тлумаченні Конвенції та протоколів до неї, на думку вчених, є обов'язковим відповідно до підпункту «b», п.3, ст. 31 Віденської конвенції про право міжнародних договорів як подальша практика застосування договору [5, с. 99-106]. Ратифікувавши Конвенцію, Україна взяла на себе зобов'язання виконувати положення Конвенції та практику її застосування на міжнародному рівні.

Із прийняттям Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» 23.02.2006 р. (далі – Закон) Україна закріпила обов'язок щодо виконання рішень Суду та практики застосування Конвенції на рівні національного законодавства України. Згідно із ч. 1 ст. 17 Закону, органи судової влади України зобов'язані застосовувати при розгляді судових справ Конвенцію та практику Суду як джерело права. Отже, практика Суду із застосування Конвенції є джерелом права України.

Україна закріпила обов'язок додержуватись положень Конвенції та практики її застосування Судом на міжнародно-правовому та національному рівні. У практиці Суду ряд деліктів не управлінського характеру, які КУпАП віднесені до управлінських правопорушень, визнаються діяннями, які мають кримінальний характер. У зв'язку із цим пропонуємо делікти, передбачені КУпАП, за які встановлено такий вид стягнення, як арешт, віднести до кримінальних проступків.

Згідно із положеннями КУпАП, застосування адміністративного арешту як виду адміністративного стягнення, передбачено за такі діяння, як ст. 44

«Незаконні виробництво, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів...», ст. 51 «Дрібне викрадення чужого майна», ч. 3 ст. 121 «Порушення водіями правил експлуатації транспортних засобів, правил користування ременями безпеки або мотошоломами», ст. 122-4 «Залишення місця дорожньо-транспортної події», ст. 130 «Керування транспортними засобами або суднами особами, які перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння...», ст. 173 «Дрібне хуліганство», ст. 140 «Порушення правил, норм і стандартів при утриманні автомобільних доріг і вулиць...», ст. 173-2 «Вчинення насильства в сім'ї або невиконання захисного припису», ч. 3 ст. 178 «Розпивання спиртних напоїв у громадських місцях...», ст. 185 «Злісна непокора законному розпорядженню або вимозі працівника міліції...», ст. 185-1 «Порушення порядку організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій», ст. 185-3 «Прояв неповаги до суду», ст. 185-10 «Злісна непокора законному розпорядженню чи вимозі військовослужбовця...», ч. 2 ст. 187 «Порушення правил адміністративного нагляду», ст. 204-1 «Незаконне перетинання або спроба незаконного перетинання державного кордону України».

Дослідження характеру та складу вказаних правопорушень свідчить, що правова природа вказаних діянь є різною. Деякі правопорушення порушують порядок управління та за змістом є суто управлінськими, тобто є невиконанням певних правил та норм, стандартів у сфері дорожнього руху, утримання доріг тощо. Суб'єктом скоєння вказаних правопорушень є не фізична особа, яка володіє загальною деліктоздатністю (досягла певного віку та є осудною), а особи, які є учасниками певних управлінських державно-владних відносин. Участь у вказаних відносинах наділяє вказану особу певним об'ємом прав та обов'язків, які складають «спеціальну» деліктоздатність, а порушення вказаних обов'язків і є скоєнням адміністративного правопорушення. Об'єктивна сторона полягає в здійсненні тривалої діяльності, в ході якої порушуються правила та стандарти.

До вказаної групи діянь, за які КУпАП передбачено такий вид стягнення, як арешт, можна віднести діяння, передбачені ч. 3 ст. 121, ст.ст. 122-4, 130, 140, 178, ч. 2 ст. 185-1, ст.ст. 185-3, 187, 204-1.

Інша група діянь скоюються фізичними особами, які володіють загальною деліктоздатністю (досягнення певного віку та осудність). Суб'єктивна сторона виражена, як правило, в умисній формі та є проявом агресії до загальновизнаних правил поведінки. Об'єктом вказаних деліктів є власність, громадська безпека, а об'єктивна сторона виявляється в активних діях, спрямованих на посягання на власність, громадську безпеку тощо. Для зовнішньої форми вираження вказаних деліктів не притаманний управлінський характер. До діянь, за які КУпАП встановлено арешт, належать склади деліктів, передбачених ст.ст. 44, 51, 173, 173-2, 185, 185-10. Другу групу деліктів неуправлінського характеру, за які КУпАП передбачено арешт, пропонуємо віднести до кримінальних проступків.

Так, наприклад, Комітет Міністрів Ради Європи в Рекомендаціях «Щодо спрощення кримінального правосуддя» (1987) членам Ради Європи радив країнам, у правових системах яких делікти поділяються на адміністративні

правопорушення і злочини, виключити із категорії злочинів ті правопорушення, які стосуються дорожнього руху, податкового і митного законодавства, за умови, що вони не носять небезпечного характеру [9].

М.І. Хавронюк, проаналізувавши положення кримінальних законів держав континентальної Європи, доходить висновку, що до злочинів належать діяння двох категорій. До першої категорії належать діяння, які визнавались злочинами в усі часи існування євразійської цивілізації та які посягають на найважливіші цінності. До другої категорії відносять порушення, скоєння яких опосередковано посягає на найважливіші цінності, у зв'язку із чим вказані діяння і визнаються «de jure» злочинами, але «de facto» злочинами не є. Вказану категорію діянь М.І. Хавронюк іменує quasi злочинами, тобто «якби злочинами» [3, с. 187-189].

Саме злочини невеликої тяжкості, які Радою Міністрів рекомендувалось виключити із категорії злочинів та які за своєю природною є quasi злочинами, необхідно трансформувати у кримінальні проступки. До вказаної категорії діянь необхідно також включити небезпечні делікти, за які КУпАП передбачено такий вид стягнення, як арешт.

Із внесенням вказаних змін у КК України та КУпАП, окремі інститути кримінального та адміністративного законодавства України будуть приведені у відповідність до практики застосування Судом положень Конвенції. Окремим напрямом наукових розвідок є вирішення питання щодо виділення в кримінальний проступок ряду деліктів не управлінського характеру, передбачених ст. 56 КУпАП «Знищення межових знаків», ст. 186 КУпАП «Самоуправство», ст. 53-1 КУпАП «Самовільне зайняття земельної ділянки», ст. 65 КУпАП «Незаконна порубка, пошкодження та знищення лісових культур і молодняка» та подібних злочинів невеликої тяжкості.

Література

1. Що заважає Україні виконувати рішення Європейського суду з прав людини?: права Людини в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.khpg.org/index.php?id=1161783535>
2. Указ Про Рішення Ради національної безпеки України від 15.02.2008 р. «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів» від 08.04.2008 р. № 311/2008: за станом на 01.03.2010 р. // Офіц. вісник України. – К.: Логос. – 2008. – № 27 – С. 20-27.
3. Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації : монографія / М.І.Хавронюк. – К.: Юрисконсульт, 2006. – 1048 с.
4. Толочко О. Кримінальне обвинувачення в контексті статті 6 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод: досвід підкріплення практикою. [Електронний ресурс] / О.Толочко // Юрид. журн. – 2007. – № 2. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2553>
5. Тихий В.П. Правові позиції Європейського суду з прав людини та проблеми кримінальної відповідальності за порушення виборчого права / В. П. Тихий // Кримінальне право України. – 2006. – № 1. – С. 99-106.
6. Andrew Ashworth. Principles of Criminal Law / Andrew Ashworth. – New York. – Oxford univ. press, 2006. – р. 508.
7. Рішення у Справі «Гурепка проти України» (Заява № 61406/00) від 06.09.2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://http://www.minjust.gov.ua/files/Gurepka.zip>.

8. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції»: станом на 01.03.2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 40. – Ст. 263.
9. Рекомендація № 6 R (87) 18 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам «Щодо спрощення кримінального правосуддя» від 17.09.1987 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_339&check=4/UMfPEGznhh4NV.ZibQNb9HHI4Egs80msh8Ie6.

Анотація

Дмитрук М.М. Гармонізація КК України із практикою Європейського Суду з прав людини як чинник впровадження кримінального проступку. – Стаття.

Автором роботи розглянута практики Європейського Суду із прав людини, в якій Суд визнає адміністративні правопорушення, що тягнуть арешт, діями кримінально-правового характеру. У статті пропонується віднести адміністративні делікти, за які Кодексом України про адміністративні правопорушення передбачений арешт, до карних провин. Наводиться перелік деліктів, які пропонується трансформувати в карну провину.

Ключові слова: карна провина, арешт, практика Європейського Суду із прав людини.

Summary

Dmytruk M.M. Harmonization of Criminal Code of Ukraine with practice of European Court of human rights as a factor of introduction of criminal offense. – Article.

The author of the work was considered many practices of the European Court of Human Rights, in which The Court acknowledges administrative offences, drawing an arrest, as the acts of penal nature. In the article it is suggested to consider administrative delicts for which Ukraine Code of administrative offences foreseen san arrest as the criminal misdemeanor. It contains the list of delicts which are offered to transform in criminal misdemeanor.

Key words: criminal misdemeanor, arrest, European Court of Human Rights.

УДК 343.2(477):340.113

Т.С. Коханюк

ВВЕДЕННЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО РОЗДІЛУ ДО ЗАГАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ КК УКРАЇНИ ЯК УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ЯК СИСТЕМИ

Теза 1. Українське законодавство потребує закону «Про закони та інші нормативно-правові акти».

Регламентом Верховної Ради України від 19.09.2008 № 547-VI (зауважимо, що він на даний момент втратив чинність), а саме ст. 90 передбачені певні вимоги до оформлення законопроектів. Серед таких вимог: 1) законопроект, проект іншого акта має бути оформлений відповідно до вимог закону, Регламенту Верховної Ради України та інших прийнятих відповідно до них нормативно-правових актів; 2) кожен законопроект повинен містити положення щодо порядку набрання ним чинності; 3) якщо для реалізації положень поданого законопроекту після його